ص. بیکبولاط.

دین درسله‌ری

اوچنچی جزء

عبادات

اوچنچی مرتبه باصلووی.

ناشری:
«صباح» شرکتی.
قازاندا.

بسم الله الرحمن الرحيم

طهارت آلو رەوشى.

الله تعالى بزگه دورت تورلى عبادت فرض ایتکان. بو عبادتله‌رنك برسى نمازدر، اول كونينه بیش مرتبه فرض. نماز اوچون آیرم رەوشده یوونوب آلورغادا كیره‌ك. الله تعالى شولاى قوشقان. نماز اوچون یوونو شریعتده «طهارت» دیب بوردله. طهارتسز نماز اوقو درست توگلدر، طهارت مونا شول رەوشچه آلنا: عورتله‌رك تازا بولماسا ایك باشلاب شولارنى تازالبسك. بوگا «استنجاء» دیله‌ر. استنجا قیلو اوچون ایك ... ى نه‌رسه صودر. ئه‌گه‌رده نجاست چیتكه جه‌یلگان بولماسا تاش، ... كیك ...رسه‌له‌ر بله‌ن ده استنجا قیلورغا یاریدر. عورتله‌رنى تازالاغاچ بسم الله ئه‌یتوب طهارت آلاچاغكنى كوڭلكده طوتوب ایكى جیككنى صزغاناسكدا، اوچ مرتبه بله‌زكله‌رگه حه‌تلى ایكى قولكنى یواسك. آندان صوڭ اوچ مرتبه آوزگا صو آلوب، چایقاب تاشلیسك. آندان صوڭ اوچ مرتبه بورونگا صو آلوب تاشلیسك. آندان صوڭ اوچ مرتبه بوتون بیتكنى یواسك. بیت یوغاندا صاقاللى كشى صاقال آرالارندا آرالاشدررغه تیوشدر. آندان صوڭ اوچ مرتبه ترسه‌كله‌رك بله‌ن اوڭ قولكنى یواسك. آندان اوچ مرتبه ترسه‌كله‌رك بله‌ن صول قولكنى یواسك. آندان صوڭ ایكى اوچیگا یاگادان صو آلوب تاشلیسكدا، اوچلارك بله‌ن بوتون باشكنى صیپاب چغاسك. بولاى باشنى صیپاوغه «باشقا مسح قیلو» دیله‌ر. باشقا مسح قیلغاندا قولاقلارغا، هه‌مده مویننغادا مسح قیلورغا تیوش بولا. موندان صوڭ اوچ مرتبه طوبوقلارك بله‌ن اوڭ آیاغكنى، آندان اوچ مرتبه صول آیاغكنى یواسك. مونا شونك بله‌ن طهارت آلوب بتكان بولاسك.

پیغه‌برمز طهارتنى گله‌ن دیرلك مونا شول رەوشچه آلا طورغان بولغان. (١) صحابه‌لاردا شولاى آلا طورغان بولغانلار. لكن طهارتنك درستلگى وطهارت بولووى اوچون اول درجه‌ده اوك نقتوب یوونماغانداداً بارى: بر مرتبه بوتون یوزنى، بر مرتبه ترسه‌كله‌ر بله‌ن برگه ایكى قولنى، بر مرتبه طوبوقلا... بله‌ن برگه ایكى

(١) بو سوزمز بله‌ن یوغاریداغى رەوشچه طهارت آلونك سنتچه طهارت ایكانلگن ایسكه توشوروب كیته‌مز: بزنگچه بو طوغریدا شول قدر بیته‌در؛ طهارتنك سنت، مستحب بلمه‌م ئه‌لله نه‌رسه له‌رن تزو قطعیا درست توگلدر.

آیاقنی یوو هم باشنڭ دورت الوشندەن برالوشینه مسح قیلو بلەن طهارت طهارت بولادر. شوشی دورت نەرسەنڭ برسی گنه قالسادا طهارت طهارت بولمیدر. (١) لاکن طهارتنی بوغاریدا کورسەتلگانچه طولی ایتوب آلو ثوابلیراقدر. صو آزلق یا ایسه وقت طغزلق کبك ضرورت بولماغاندا البته شولای طولی ایتوب آلورغه وکوبرەك ثوابلی بولورغه طرشورغا کیرەك.

چیتککه مسح قیلو.

طهارت آلغاندا آیاقلاردا یوولا دیگان ایدك. لاکن هر طهارت آلغان صاین آیاقلارنی یوو لازم توگل. بر مرتبه طهارت آلوب وآیاقلارگنی یووب چیتکلەرگنی کیسەڭ، ایکنچی طهارت آلغاندا چیتکلەرگه مسح قیلودا یینەدر. چیتکلەرگه مسح قیلو اوشبو رەوشچه بولا: قوللارگنی صوغا چلاناسڭدا، اوچ اورتا بارماقلارگنی چیتکلەرگنڭ باش طرفندان بوزلەرینه یاتقروب طوبوقلارغا قدر تارتاسڭ. شوندان صوڭ چیتکلەرگه اوچ صزق توشوب قالا. مونا مسح قیلو شولای بولا. مسح قیلوا اوچون چیتك بولوغنا شرط توگلدر. ایتك، شیبلیت، صو ئوتمەسلك اویوق، ایتك اورنندا کیله طورغان کییز ایتك، طوبوقلارنی قابلارلق کەوش کبك آیاق کیمەلەرینڭ بارسینادا مسح قیلو یاربدر. آیاق کییمینڭ مسحقا یاراوی اوچون طوبوقدان آستداغی طرفندا آیاقنڭ اوچ کچکنه بارماقلاری صیارلق یرتق بولماسقا تیوشدر. بوندی یرتق بایسه تیشك بولغان آیاق کییمینه مسح قیلو درست توگلدر. بر آیاق کییمنده واق تیشکلەر بولوب، بوتونسن جیغاندا اوچ کچکنه آیاق بارماقلاری صیارلق بولسادا مسح قیلو یارامیدر.

ئوینده طورغان کشیگه بر تەولك یعنی یکرمی دورت ساعت بوینچه آلغان طهارتلەرینڭ بارسندادا مسح قیلو درستدر. سفرده بولغان کشی اوچ تەولك بوینچه چیتکلەرینه مسح قیلا آلادر. مسحنڭ مدتی چیتکنی کیگان وقتدان حسابلانمیچا، طهارت بوزولغان وقتدان حسابلانادر. مثلا: برەو ایکندی نمازندا طهارت آلوب، ...ن بووب چیتکلەرن کیسه، شول طهارتنی بلەن آخشام ویه ستولەرنی ده اوقوسه، ...لگغنا بوزولسا، چیتکلەرینه ایکنچی کوننڭ شول وقتینا قدر

اوکچەسی چیتکدەن قوبوب طوبوققا قدر
ا بوزولسا یا کادان طهارت آلو تیوش

(١) اشاره ایلوب کیتدك. برنچه بولارنی فرض ...

جراحتکه مسح قیلو.

طهارت آلا طورغان کشینك طهارت آلغاندا یوولا طورغان بر اعضاسی جراحتلی بولوب، آنی یوو ضرر ایته طورغان بولسا، اول اعضا یوولمیدر. بلکه یووش نول بلهن آنکا مسح قیلو یعنی صیپاو یتهدر. ئهگهرده مسح قیلودا ضرر ایته طورغان بولسا، ئوستینه یابلغان چوپرهك، کاغذ کبك نهرسهلرگه مسح قیلنادر. جراحتکه بهیلهگان نهرسهگه مسح قیلو اوچون آنك طهارتلی وقتدا یابلووی شرط توگلدر. قایچان یابلغان بولسادا مسح قیلو درستدر. جراحت ئوستندهگی نهرسه آلنو، یایسه توشوب کیتو بلهن مسح بوزولمیدر. جراحت توزهلگاندهن صوڭ ئوستندهگی نهرسهگه مسح قیلو یارامی، بلکه یووارغا تییشدر.

طهارتنی بوزا طورغان نهرسهلر.

طهارتنی اوشبو نهرسهلر بوزادر: ۱) عورتلردهن نجس کیلسه. ۲) آرتدان جیل کیلسه. ۳) جراحتدهن قان، ارن، صاری صو کبك نهرسهلر آقسا. ٤) بورون قاناسا. ۵) کوزدهن لایلالی یهش کیلسه. ٦) آوز طولیسنچا آش قوصولسا. ۷) آز بولسادا قان قوصولسا. ۸) یاتوب یایسه صویهلوب یوقلانلسا. ۹) هوشسز بولنسا. ۱۰) نماز اچنده قچقروب کولنسه.

عذرلی کشی.

بر نماز اوقوب بتررلك قدر وقت طهارتلی بولوب طورا آلماغان کشی شریعت قاشندا عذرلی کشی بولادر. مثلا: برهونك بوروندن هامان قان کیلوب طورسا، یایسه جراحتندن ارن کبك نهرسهلر آقوب طورسا اول کشی عذرلی کشی بولادر. عذرلی کشیگه ههر نماز اوچون طهارت آلو تیوش بولادر. شول نماز وقتی اچنده آنکاردان طهارتنی بوزا طورغان نهرسه کیلوب طورسادا، طهارتی بوزولماغان صانالادر. شولایوق آندی نجس کیلو بلهن نمازیدا بوزولمیدر. شولایوق شول نماز وقتندا کیلگان نجس، کییمینه، یایسه نماز اوقی طورغان اورنینا تیسهده نجسکه حساب ایتلمیدر. شول نمازنك وقتی ئوتکاچ ده نجس حساب ایتلوب، ایکنچی نماز اوچون آنی پاکلهو تیوش بولادر. عذرلی کشینك طهارتی بر نماز وقتیغاغنا باریدر. ایکنچی نماز وقتی کرو بلهن بوزولادر. شول نماز وقتندا آنکا بر طهارت بلهن نچه نماز اوقورغا درستدر. عذرلی کشینك طهارت آلوب چیتك کیگانچه طورسا چیتککه مسح قیلوویدا درستدر.

تیمم.

نماز اوقو اوچون البته طهارتلی بولو تیوشدر. ئه‌گه‌رده بر بر سبب بله‌ن طهارت آلو ممکن بولماسا، اول وقت «تیمم» صوغو تیوشدر. تیمم دیب پاك بیر ذاتینا قوللارنی صوغوب بیت وقوللارغا صیپاوغا ئه‌یته‌له‌ر. تیمم اوشبو ره‌وشچه قیلنادر: اوّل بسم الله ئه‌یتوب ئوزکنك نماز اوچون تیمم صوغاچاغکنی اویلیسك. آندان صولك اوچلارك بله‌ن بیر ذاتینا صوغاسكدا طوزان کوب یاغلماسون اوچون سلکوب تاشلیسك. اندان صولك شول اوچلارك بله‌ن بوتون یوزکنی صیپیسك. آندن صولك تاغی بر مرتبه اوچلارکنی بیرگه صوغوب سلکوب تاشلیسكدا اوّلا صول قولك بله‌ن اوك قولکنی صیپاب چغاسك، آندان صولك اوك قولك بله‌ن صول قولکنی صیپاب چغاسك. قوللارنی صیپاغاندا بارماق باشلارندان آلوب ترسه‌کنی بترگانچه صیپیسك. مونا شول اش تیمم قبلو بولادر.

طهارت آلورغه ممکن بولماو شولای بولا: ۱) آورو بولوردا، صو بله‌ن طهارت آلغاندا آوروینا ضرر کیلوده‌ن قورقار. ۲) سفرده بولوردا، یانندا صو بولماس، صونی تابادا آلماس. ۳) سفرده صودا بولور، لاکن آنی آلا آلماس. مثلا: صو یانی قورقنچلی بولور. یابسه ئه‌یبرله‌رن تاشلاب کیته‌رگه قورقار. یابسه صو تیره‌می بیك صازلق بولوب بانو قورقنچی بولور. یابسه قویو تیره‌ن بولوب آلوغا چیله‌گی بولماس. ٤) سفرده یانندا صووی‌دا بولور. لاکن ئوزینه یابسه حیوانینا اچه‌ر اوچون کیره‌ك بولور. ٥) ئوبده بولوب‌دا، طهارت آلوب طورسا عید وجنازه نمازلارینه ئولگوره آلماسلق بولور. مونا شوشی وقتلاردا تیمم صوغوب نماز اوقولادر.

بیر ذاتی دیب طوفراق، بالچق، طوزان، قوم، تاش کبك اریمی ویانمی طورغان نه‌رسه‌له‌رگه ئه‌یته‌له‌ر. موندی نه‌رسه‌له‌ر بیرده بولماصادا یاریدر. مثلا آیرم تاشقا، کییمگه قونغان طوزانقادا تیمم صوغو درستدر. تیمر، قورغاش، آغاچ، ئوله‌ن کبك نه‌رسه‌له‌ر بیر ذاتندان صانالمیلار. تیمم صوغو اوچون پاك بیر ذاتی بولورغا تیوشدر.

تیمم، طهارتنی بوزا طورغان نه‌رسه‌له‌ر بله‌ن، هه‌م‌ده صو بله‌ن طهارت آلورغا کوچ یتو بله‌ن بوزولادر.

نجس نه‌رسه‌له‌ر.

نماز اوقی طورغان کشینك تنی، کییمی، نماز اوقی طورغان اورنی نجسله‌رده‌ن پاك بولورغا تیوشدر. نجس دیب جیره‌نله وچیرکه‌نله طورغان پچراق نه‌رسه‌له‌رگه ئه‌یته‌له‌ر. مثلا: تیزه‌ك، بول، صاری صو، ارن، قان، ئوله کسه کبك نه‌رسه‌له‌ر نجس نه‌رسه‌له‌ردر. شریعت قاشندا نجس ایکی تورلیدر: یپکل نجس، آور نجس. یپکل نجس

تەنگە، بایسە نماز اوقی طورغان کیمگە، بایسە نماز اوقی طورغان اورنغا تیوب دە بوبغا وآرقلیغا بر قارشدان کیم بولسا آنك بلەن نماز اوقو درستدر. ئەگەردە آڭاردان آرتق بولسا نماز اوقو درست توگل، آنی پاکلەرگە تیوشدر. آور نجس قاطی بولسا بر مثقال‌چاماسندان آرتق بولماغاندا، صییق بولسا اوچ توبی قدردەن آرتق بولماغاندا آنك بلەن نماز اوقو درستدر. بوڭاردان آرتق بولسا نماز اوقو درست توگل، پاکلەو تیوش بولادر.

قارچغا، قارغا، قوزغون کبك اینلەری آشالمی طورغان حیوانلارنڭ تیزەکلری، آت، صیير، صارق کبك اینلەری آشالا طورغان حیوانلارنڭ بوللەری یڭگل نجسلەردر. بوندان باشقە بول وتیزەکلر بارسی دا آور نجسلەردر. مثلا: آدەمنڭ تیزەگی دە، بولی دە آت، صیير، صارق کبك اینلەری آشالا طورغان حیوانلارنڭ تیزەکلەری، ات، بوری کبك اینلەری آشالمی طورغان حیوانلارنڭ تیزەك وبوللەری، قاز، ئوردەك، تاوق کبك اینلەری آشالا طورغان قوشلارنڭ تیزەکلەری آور نجسلەردر. قوسق، چراحتەدەن چققان قان، صاری صو، ارن، حیواننڭ بوغازندان آقغان قان، ئولەکسە اینی، دوڭغز اینی آور نجسلەردر. گوگەرچن، چیچق، طورغای کبك برتقچ بولماغان قوشلارنڭ تیزەکلەری نجس صانالمیلار.

نجس تیگان نەرسەلەر پاك صو بلەن یوب پاکلەنەدر. کلەم، کییز کبك یووب صغو ممکن بولماغان نەرسەلەر اوچ مرتبە یووب، تامچیسی بتکانچە ئلوب قویو بلەن پاکلەنەدر. چیتك کبك کون نەرسەلەرگە قاطی نجس تیسە اووب توشرو، بایسە طوفراقغا اشقو بلەن پاکلەنەدر. صییق نجس تیسە شول اورننی اوچ مرتبە یومیچا پاکلەنمیدر.

طهارت آلورغا یاری طورغان صولار.

طهارت آلا طورغان صو پاك صو بولورغا تیوشدر. نجس صولار بلەن طهارت آلو درست توگلدر. پاك صو، یلغا، چیشمە، کول، قویو، دیڭگز صولاری بولسادا یاڭغر، قار وبوز صولاری بولسادا بار بیدر. آغاچ وجیمشلەردەن صغلغان صولار طهارت آلورغا یارامیدر. شولا بوق قواس، لیمانادکبك ایکنچی بر نەرسە قاتشوب صولقدان چققان وصو ایسمن بوغالتقان اچملکلەر بلەن دە طهارت آلو یارامیدر.

آقوم صوغا نجاست توشو بلەن نجسلەنمیدر. شونلقدان آڭا نجس توشسە دە طهارت آلو درستدر. مەگەر نجس کورنوب، بلنوب طورساغنا شول یردەن طهارت آلو یارامیدر. گەبلەنەسی فرق آرشین، تیرەنلگی یارطی قارش قدر بولغان آقمی طورغان زور صوغا نجس توشسە دە، ایکنچی یاغندان طهارت آلو درستدر. بوندان باشقا صولارغا آزغنا نجس توشسە دە نجسلەنەدر. بر مرتبە طهارت آلنغان صو، تازا صاوتقا آلنسادا آنك بلەن ایکنچی مرتبە طهارت آلو درست توگلدر. آدەم اچکاندەن قالغان صولار، هەم دە اینی آشالا طورغان حیوانلار اچکاندەن قالغان صولار نجس صانالمیلار. شونلقدان آندی صولار بلەن طهارت

آلو درستدر. ات، دوڭغز ويرتقچ حيوانلارنڭ آوزلارى تيگان حرلار نجس بولوب، آنڭ بلەن طهارت آلو درست توگلدر.

نماز اوقور آلدندان دقتكه آلنورغه تيوش نەرسەلەر.

نماز اوقوياچاق كشيگه طهارت آلو ئوستينه تاغىدا دقتكه آلورغه تيوش نەرسەلەر بار: آنڭ نەنى، نماز اوقى طورغان كييمى، نماز اوقى طورغان اورنى شرعى نجسلەردەن پاك بولورغا كيرەك. عورت يىرلەرى ئورتولى بولورغا كيرەك. اوقولاچاق نمازنڭ وقتى كررگه كيرەك. نماز اوقوغاندا قبلە طرفينا بونەلورگه كيرەك. نيندى نمازغا كرشەچەگنڭ كوڭلكدە بولورغا كيرەك.

مونا شوشى كورسەتلگان نەرسەلەرنڭ رعايە قيلنووى نماز اوچون شرطدر. بولار رعايە قيلنماغاندا نماز نمازدان كيتميدر. مثلا: نمازغا كرشوكنى بوردە اويلامىچە، كوڭلكدەن نيت ايتمىچە ايكى ركعت نماز اوقوب تاشلاساڭ اول نماز، نماز بولميدر. آنڭ نماز بولووى اوچون الله رضالغى والله قوشووى بوينچە اوقووڭ كوڭلكدە بولورغه كيرەك. شولايوق نمازنى وقتى كرمەس بورون اوقوساڭ، كينە نمازدان كيتمى. آنى باشدان قايتاروب اوقو تيوش بولادر. شولايوق نمازنى قبلە ياغينا قارامىچە، باشقا طرفقا قاراب اوقوساڭ كينە نمازدان حسابلانميدر. مەگەردە قبلەنڭ قاى ياقدا ايكانلگن بلمەسەڭ، بايسە بلوبدە اول طرفقا قاراب اوقو ممكن بولماسا اول وقت قايدا قاراب اوقوساڭدا باريدر. تيك قبلەنڭ قايدا ايكانلگن بلمەگاندە كوڭل بلەن ازلەرگە كيرەك بولا. كوڭل قاى ياقدا ديب تابسا شول ياقغا قاراب اوقورغا تيوش بولا. مونداى وقتلار شريعتدە «ضرورت وقتى» ديب آتالا. ضرورت وقتلارندا باشقه وقتلاردا يارماغان اشلەردە باريدر. مثلا ضرورت وقتندا، تازا كييم تابلماغاندا بالانغاچ اوقودا باريدر.

نماز اوقو رەوشى.

يوغاريدا كورسەتلگان نەرسەلەرگە رعايە قيلغاندان صوڭ مونا شول رەوشچە نماز اوقورغا كرشلە: ايلك، باشلاب نماز اوقى طورغان اورنغا كيلوب آياق ئوره باصاسڭ. يوغاريدا ئەيتلگانچە يوزڭ قبلەغا قارشى بولا. باصوب طورغاندا گەودەڭ طوب طوغرى بولورغا، قوللارڭ تۆبەن صالنوب طورورغا، ايكى آياق آراسى، ايلك كيمندە، بر قول باصىيلغى قدر آچق بولورغا تيوش. آندان صوڭ تلڭ بلەن نيندى نمازغا كرشكانلگكنى نيت ايتەسڭ. (مثلا: آلهم، تمام اخلاص بلەن ايرتە نمازينڭ ايكى ركعت فرض اوقورغا كرشەمن،

دیسنك). نیت ئه‌یتوب بتروگه ایکی قولکنی کوته‌روب ایك باشلارکدان اوزدراسك دا، ایکی باش بارماغکنك اچ یاغن ایکی قولاق یموشاغیکا تیگزه‌سك. (نیت ئه‌یتوب بتروگه ایکی قولکنی کوته‌روب ایك باشلارك طوغریسینا کیتره‌سك) (١) شول وقت «الله اکبر» دیب تکبیر ئه‌یته‌سك. بو بزنکچه «الله تعالی غایت درجه‌ده الوغدر» دیگان سوزدر. تکبیر ئه‌یتکانده اوچلار قبله‌غا قاراتلورغا وبارماقلار آچلقان بولورغا تیوشدر. تکبیر ئه‌یتکاچ قوللارکنی کندك آستی طوغریسینا کیتروب اوك قولکنی صول قول ئوستینه قویوب باغلیسك. (تکبیر ئه‌یتکاچ قوللارکنی کوکره‌ك ئوستینه کیتروب اوك قولکنی صول قول ئوستینه قویوب باغلیسك.)

بوندان صوك ایندی چینکه قاراولار یارامی، کوزله‌ر سجده اورنیناغنا قاراب طوررغاتیوش بولا. قوللارنی باغلاغاچ «سُبْحَانَكَ اللّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ» دیسك. بو بزنکچه «ای الهم، سینی بارلق کیمچیلکله‌رده‌ن پاك‌لیمن. سینی ماقتیمن، سینك اسمك مبارکدر. سین غایت درجه‌ده الوغسك. سینده‌ن باشقا الله یوقدر» دیگان سوزدر. بوکا «ثناء دعاسی» دیله‌ر. بوندان صوك «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» دیسك. بو بزنکچه «سورلگان شیطاندان الله تعالی گه صیینامن» دیگان سوزدر. بوندان صوك «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ» دیسك. بو «بو اشمنی غایت درجه‌ده مرحمتلی الله تعالی نك اسمی بله‌ن باشلیمن» دیگان معنادادر. بوندان صوك «فاتحه» سوره‌سن اوقیسك دا «آمِينْ» دیسك (٢) بو بزنکچه «قبول ایتسه‌نه» دیگان سوزدر. فاتحه سوره‌سنده‌ن صوك نیندی بولسا بر سوره اوقیسك. (٣) آندان صوك باشکنی بوگوب ایکی قولك بله‌ن تز قاپقاچلارکا تایاناسك. اوشبو وقت قول بارماقلارك آچق بولورغا تیوشدر. بو اشکه «رکوع» دیله‌ر. رکوعدا طورغاندا تزله‌ر طوغری بولورغا، که‌کره‌یوب بوکره‌یوب طورماسقا، آرقا بله‌ن باش تیگز بولورغا تیوشدر. رکوعده وقتدا اوچ مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» دیه‌رگه تیوش. بو بزنکچه «الوغ ربمنی کیمچیلکله‌رده‌ن پاکلیمن» دیگان سوزدر. بوندان صوك «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» دیگان سوزنی ئه‌یته ئه‌یته رکوعدان طوراسك. بو بزنکچه «الله ئوزن ماقتاغان کشینك سوزن ایشته‌در»

(١) ایکی قوس آراسنداغی سوزله‌ر خاتونلار نمازینا قاراتوب یازلدی. ایر بالالارغا اوقوتقاندا بو یوتونله‌ی صزلوب تاشلانورغا تیوش. قز بالالارغا اوقوتقاندا ایسه بو نیسن اوقوتورغا، آنلك مقابلنده‌گی اصل جمله‌له‌رنی صزارغا تیوش. بوندان صوك کیله‌چه‌ك قوسلی جمله‌له‌رده دقتکه آلنسون.

(٢) فاتحه سوره‌سینك معناسن تکرار ایتوب کیته‌رگه کیره‌ك. (٣) فاتحه سوره‌سینه قوشلاچاق قرآن آیتله‌رینك بر سوره بولووی لازم توگل، ایك کیمنده بر اوزون آیت، یاخود اوچ قسقا آیت بولسادا یاریدر. بو اورندا ییگللك اوچون سوره دیب کیتدك

دیگان معنادادر. رکوعدان تمام طوروب یتکاچ «رَبَّنَالَكَ الْحَمْد» دیسك. بو «ای
ربمز، بارلق مافتاولار سیکا غنا فایتادر» دیگان معنادادر. رکوعدان قالقوب طورغاندا
قوللار باغلانماسقا، طوری آصلنوب طورورغا تیوشدر. بوندان صوك «الله اکبر» دیگان
سوزنی ئەیتە ئەیتە بیرگە یاتاسك. بیرگە یاتقاندا ایك باشلاب ایکی تز، آندان صوك
ایکی اوچ بلەن یاتلوب باش ایکی قول آراسینا قویلور، ماڭفای بلەن بورون بیرگە
تیگزلور. اوشبو رەوشچە بیرگە یاتوغا «سَجْدَه» دیلەر. سجده قیلغاندا آیاق بارمافلارن
بوگوب قبلەغا قاراتورغا، ترسەکلەرنی قابرغالاردان آچق، قورصاقنی بوطلاردان براق
طوتارغا تیوشدر. (سجده قیلغاندا ترسەکلەرنی قابرغالارغا، بوطلارنی قورصاققا تیگزوب
بورشو برەك قیلورغا تیوشدر.) سجدەدە وقت اوچ مرتبە «سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی» دیەرگە
تیوشدر. بو برنچە «الوغ ربمنی کیمچیلکلەردەن پاك کلیمن» دیگان سوزدر. بوندان
صوك «الله اکبر» دیب اوطوراسك. اوشبو اوطورش بر مرتبە تسبیح ئەیتورلك قدر
سوزلورغا تیوشدر. بو اوطورشدا اوڭ آیاق قادالوب بارماقلاری قبلەغا بونەلورگە،
صول آیاق توشەلوب شونك ئوستینە اوطورلورغا، ایکی قولنی جەیوب ایکی بوط ئوستینە
قویارغا تیوشدر. (بو اوطورشدا ایکی آیاقنی اوڭ یاقدان چغاروب، صول آیاق بلەن
بیرگە اوطورورغا تیوشدر.) بوندان صوك تاغن دا تکبیر ئەیتوب اوّلدە گیچە یاتاسك.
اوچ مرتبە تاغن دا «سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی» دیب تاغن تکبیر ئەیتوب طوراسك.

مونا نمازنك برنچی قولاق قاغو تکبیرندەن آلوب صوڭغی سجدەنی قیلوب
بتورگانگە قدر بولغان عمللەرینە «رَكْعَتْ» دیلەر. نماز ایکی رکعتدەن دە کیم بولمی.
شونلقدان ایکنچی سجدەدەن صوك تکبیر ئەیتکاچ تاغن دا طوروب کیتەرگە تیوش
بولا. اوشبو سجدەدەن طورغاندا اوطورماسقا، یبرگە تایانماسقە تیوشدر. سجدەدەن
طورغاچ «بسم الله» ئەیتوب فاتحە سورەسن اوقورغا، آندان صوك «آمین» دیب بر
سورە قوشارغا شولای ایتوب اوّلدەگی رکعتدە گیچە دوام ایتدروب ایکی سجدەنی قیلوب،
ایکی سجدە آراسندا اوطورغان رەوشدە اوطورورغا کیرەك. اوشبو اوطورشدا ایك الك
شوشی دعانی اوقیسك: «اَلتَّحِیَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّیِّبَاتُ. اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ اَیُّهَا النَّبِیُّ
وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ. اَلسَّلَامُ عَلَیْنَا وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِینَ. اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ
اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ» بوڭا «تشهّد دعاسی» دیلەر. بونك معناسی اوشبودر: «بارلق
عبادتلەر الله تعالی گە گنە بولورغا تیوشدر. ای پیغمبر، سیڭا اللهنك سلامی، رحمتی،
برکاتلەری بولسون. بزگە والله تعالینك ایزگی بندەلەرینەدە سلام بولسون. مین الله
تعالیدەن باشقا تەڭری یوق، محمد آنك بەندەسی هم پیغمبری دیب گواهلق بیرەمن»

تشهد دعاسی اوقوغاچ «صلوات دعاسی» اوقیسك. اول مونا شولای اوقولا: «اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیمَ اِنَّكَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیمَ اِنَّكَ حَمِیدٌ مَجِیدٌ. بو بزنگچه «ای الهم، ابراهیم پیغمبر وعائله‌سینه رحمت قیلغان کبك، محمد پیغمبر وعائله‌سینه‌ده رحمت قیل! سین بیك ماقتاولیسك، بیك اولوغسك. ای الهم، ابراهیم پیغمبر وعائله‌سینه برکات ایرشدرگان کبك، محمد پیغمبر وعائله‌سینه‌ده برکات ایرشدر! سین بیك ماقتاولی، بیك اولوغسك.» دیگان سوزدر. صلوات اوقوغاچ باشکنی، یا کوزنگ آرنگداغی کشیگه کورنورلك قدر اونگ یاققا بوراسكدا «اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ» دیسك. بو بزنگچه «سزگه الله تعالی‌نگ سلامی بولسون، رحمتی یاوسون!» دیگان سوزدر. بوگا «سلام بیرو» دیله‌ر. آندان صونگ باشکنی صول یاققا بوروب تاغن‌دا سلام بیره‌سك. مونا شونگ بلان ایکی رکعت نماز اوقوغان بولاسك.

نماز ایکی رکعتلی‌ده، اوچ رکعتلی‌ده، دورت رکعتلی‌ده بولادر. ایکی رکعتلی نمازنگ نیچك اوقولورغا تیوشلگن بز بلدك ایندی. اوچ ودورت رکعتلی نمازلاردا شولایوق اوقولا. اوچ رکعتلی نمازدا ایکی رکعت اوقوب اوطوراسكدا، تشهد اوقوب تکبیر ئه‌یتوب تاغن طوروب کیته‌سك. آندان صونگ بسم الله ئه‌یتوب فاتحه سوره‌سن اوقیسك، آمین دیسكده رکوعغا کیته‌سك. ایکی سجده‌دن صونگ اوطوروب تشهد وصلوات اوقوب ایکی یاققادا سلام بیره‌سك. دورت رکعتلی نمازدادا ایکی رکعتدن صونگ اوطوروب تشهد گنه اوقیسكدا، تاغن طوروب اوچ رکعتلی نمازنگ صونگغی رکعتنده‌گی شیکللی ایتوب ایکی رکعت اوقیسك. آندان صونگ اوطوروب تشهد وصلوات اوقوب ایکی یاققادا سلام بیره‌سك. بوندان آنگلاشلدی، که اوچ رکعتلی نمازنگ صونگغی رکعتنده، دورت رکعتلی نمازنگ قالغان ایکی رکعتنده باری فاتحه سوره‌سی گنه اوقولا ایکان، سوره قوشلمی ایکان.

مونا نماز شوشی ره‌وشچه اوقولادر. پیغمبرمز نمازنی شول بز کورسه‌تکانچه اوقی طورغان بولغان. صحابه‌لاردا شولای اوقوغانلار. آلارغا ایه‌روب بزده شولای اوقیمز. لاکن نمازنگ درستلگی ونماز بولووی اوچون، نمازدا قیلنا طورغان بوتون نه‌رسه‌لرنگ، اوقولا طورغان بوتون سوره ودعالارنگ قیلنوب بتووی شرط توگلدر. نمازنگ نماز بولووی اوچون برنچی تکبیرنی ئه‌یتو، هر رکعتده بر آز آیاق ئوره طورو، آیاق ئوره طورغاندا قرآن آیتی اوقو، رکوع قیلو، سجده‌لرنی قیلو، ایك صونگغی سجده‌نی قیلوب بتکاچ بر آز اوطورو بیته‌در. مونا شوشی آلتی نه‌رسه‌گه نمازنگ تره‌کلری دیله‌ر. بو اشله‌رنگ برسی گنه قالسادا نماز، نماز بولمیدر. تیك ضرورت

وقتنداغنا بولاردان قای برله‌رینڭ قالووندا ضرر یوقدر. مثلا: آیاقلاری آورتقان کشیگه اوطوروب اوقورغا رخصتدر. شولای یوق رکوع و سجده قیلا آلماغان کشیگه بو اشله‌رنی اشاره بله‌ن گنه قیلورغادا باربدر. بوغاریداغی ئه‌یتوب کیتدك: ضرورت وقتلاری آیرم وقتلار. اول وقتلاردا باشقا وقتلاردا یارامغان اشله‌رده باربدر. ضرورتسز اوشبو آلتی اشنڭ برسی گنه قالسادا نماز، نمازلقدان چغا، آنی باشدان قایتاروب اوقو تیوش بولادر. بوندان باشقا اشله‌رنڭ قالووی بله‌ن نماز، نمازلقدان چقمیدر. مثلا: بسم الله قالسا، سبحانك دعاسی قالسا، رکوع و سجده‌ده ئه‌یتله طورغان سوزله‌ر قالسا، تشهد و صلواتلار قالسا، اوچ و دورت رکعتلی نمازلاردا اوّلگی اوطورو قالسا نماز نمازلقدان چقمیدر. اوشبو اشله‌رده‌ن قای برزورراقلاری قالسا «سهو سجده‌سی» دیگان سجده قیلوب توزه‌توب ییبه‌رگه تیوش بولا. بونی تیزده‌ن اوگره‌نورمز. لاکن آرتق آشغچلق، آرتق ضرورت بولماغانداغی نمازنی بوغاریداکورسه‌تلگانچه طولی ایتوب اوقورغا، شولای ایتوب کوبره‌ك ثواب آلورغا طرشورغا کیره‌ك.

نمازدا یه‌شرن و ئه‌شکاره اوقولورغا تیوش نه‌رسه‌له‌ر.

نماز اچنده‌گی بوتون دعالار: سبحانك دعاسی‌دا، تشهد وصلوات دعالاری‌دا، یه‌شرن اوقولورغا تیوشدر. شولای یوق رکوع وسجده‌گه بارغاندا اوقولا طورغان سوزله‌رده یه‌شرن اوقولورغا تیوش. اعوذ، بسم الله، آمین‌ده یه‌شرن ئه‌یتلورگه تیوش. بوتون تکبیرله‌رنی، «سمع الله لمن حمده» دیگان سوزنی، سلاملارنی امام قچقروب ئه‌یتورگه، بالغز اوقوچی یه‌شرن ئه‌یتورگه تیوشدر. سوره‌له‌رنی ایسه ایرته نمازندا، آقشام و یه‌ستو نمازلارینڭ اوّلگی ایکی رکعتله‌رنده امام قچقروب اوقورغا تیوش. بالغز اوقوچی قچقروب اوقوسادا، یه‌شرن اوقوسادا یاریدر. اویله و ایکندی نمازلارندا هه‌م آقشام و یه‌ستو نمازلارینڭ صوڭغی رکعتله‌رنده امامدا، بالغز اوقوچی‌دا سوره‌له‌رنی یه‌شرن اوقورغا تیوشدر. خاتونلار بارلق نمازلاردا، هه‌ر نه‌رسه‌نی ئوزله‌ری ایشتورلك قدر گنه ایتوب یه‌شرن اوقورلار.

سنّت نمازلار

بز، الله تعالی طرفندان بزگه بیش وقت نماز فرض ایتلگان دیگان ایدك. بولارنڭ نیچه‌شه‌ر رکعت ایکانلگن‌ده سویله‌ب اوزغان ایدك. اوشبو بیش وقتدان باشقا کون صاین اوقولا طورغان سنّت نمازلاردا بار. سنّت نماز دیب شوندی نمازغا ئه‌یته‌له‌ر: پیغمبرمز آنی الله تعالی‌ده‌ن آیرم بویورق بولمی طوروب اوقوغان. الله تعالی‌گه یاقنلقن آرتدرو اوچون، زور ثوابقا ایرشو اوچون اوقوغان.

آنی هیچ بر وقت قالدرمی طورغان بولغان. صحابه‌لاردا پیغمبرده‌ن کورمه‌گچی آنی اوقی طورغان بولغانلار. شونلقدان آنی بزده اوقیمز. آنی اوقو بله‌ن بز زور ثوابلی بولامز. اوقوماساق گناهلی بولمیمز. سنت نمازلار، ایرته نمازندا ایکی، اویله نمازندا آلتی (دورت هه‌م ایکی)، آخشام نمازندا ایکی، یه‌ستو نمازندا ایکی رکعتدر. ایرته نمازینڭ سنتی فرضندان الك، اویله نمازینڭ دورت رکعت سنتی فرضندان الك، ایکی رکعتی فرضندان صوڭ، آخشام ویه‌ستو نمازلارینڭ سنتله‌ری فرضلاریندان صوڭ اوقولادر.

بوندان آڭلاشیلا، که ایکندی نمازی فرض‌غنا بولوب، سنتی یوق ایکان. قالغان نمازلارنڭ فرضلاری‌دا، سنتله‌ری‌ده بار ایکان. ایرته نمازی فرض وسنتی بله‌ن دورت رکعت، اویله نمازی اون رکعت، آخشام نمازی بیش رکعت، یه‌ستو نمازی آلتی رکعت ایکان.

سنت نمازلار باری بر فرض نمازلار توسلی اوق اوقولا. آیرما شونداغنا: فرض نمازلار اوچ ودورت رکعتلی بولسا، صوڭغی رکعتله‌رنده فاتحه سوره‌سنده‌ن باشقا سوره اوقولمی. سنت نمازلارنڭ هه‌مه رکعتله‌رنده‌ده فاتحه سوره‌سی ئوستینه بر سوره‌ده اوقولا. آنڭ صوڭندا سنت نمازلاردا سوره‌له‌ر، تکبیرله‌ر، سلاملار بارسی‌دا به‌شرون ئه‌یتله. آنڭ صوڭندا سنت نمازلار اوچون اذان وقامت ئه‌یتلمی.

جماعت نمازی.

بیش وقت فرض نمازنی ئویده اوقوساڭ‌دا، مسجدگه باروب اوقوساڭ‌دا، یالغزغنا اوقوساڭ‌دا، بر نیچه کشی جییلوب برگه‌له‌شوب اوقوساڭ‌دا یارایدر. بر نیچه کشی جییلشوب اوقو یالغزغنا اوقوغا قاراغاندا ثوابلیراقدر. بر نیچه کشی برگه‌له‌شوب اوقوغاندا بر کشی آلدا طوروب، تکبیرله‌رنی، سوره‌له‌رنی قچقروب اوقورغا، قالغان کشیله‌ر آنڭ آرتندا تزلوب (صفلانوب) سوره‌له‌رنی اوقومیچا آنڭ اوقوغانین طڭلاب‌قنا طوررغا تیوشدر. بولای جییلوب اوقولغان نمازغا «جماعت نمازی» دیله‌ر. جماعت نمازندا آلدا طورغان کشیگه «امام» دیله‌ر. آرتدا تزلوب اوقوغان کشیله‌رگه «اویوچیلار» دیله‌ر. جماعت نمازندا، امام «سمع الله لمن حمده» دیگانده اویوچیلار «رَبَّنَالَكَ الْحَمْدُ» دییه‌رگه تیوشدر. بو برزنڭچه «ای ربمز، بارلق ماقتاو سیڭا قایتادر» دیکان سوز بولا.

نمازنی مسجدکه باروب جماعت بله‌ن اوقو بیگره‌ك‌ده ثوابلیدر. پیغمبرمز وصحابه‌لار هه‌ر نمازنی شولای مسجدده جماعت بولوب اوقی طورغان بولغانلار. پیغمبرمز امام طورا، صحابه‌لار اویوب اوقی طورغان بولغانلار. شولای بولغاچ بزگه‌ده

پیغمبرمز وصحابه‌لاردان اورنه‌ك آلوب، فرصت بولدیسه، مسجدكه باروب فرض نمازلارنی جماعت بولوب اوقورغا طرشورغا كبره‌ك. شولای ایتوب زور ثواب آلورغا امطلورغا كبره‌ك.

اَذان وَاِقامَت.

فرض نمازلارغا كرشور آلدندان اذان ئه‌یتو وقامت (اِقامَت) توشورو تیوشدر. پیغمبرمز زماننده شولای نماز آلدندان اذان ئه‌یتكانلر وقامت توشورگانلر. شونك اوچون‌ده هه‌ر نماز آلدندان مؤذن مناره‌غا منوب اذان ئه‌یته، فرض نمازغا كرشور آلدندان قامت توشوره‌در. بالغزغنا اوقوغان كشیگه‌ده فرض نماز آلدندان اذان وقامت اوقورغا تیوشدر. تیك شهرده بولغان كشیگه مؤذننك مناره‌دان ئه‌یتكان اذانی بله‌ن، مسجدده توشورگان قامتی یتنه‌در.

اذان اوشبو ره‌وشچه ئه‌یتله‌در: اَللّٰهُ اَكْبَر الله اكبر، الله اكبر الله اكبر. اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ، اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ. اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهْ، اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهْ. حَيَّ عَلَى الصَّلٰوْة، حَيَّ عَلَى الصَّلٰوْة. حَيَّ عَلَى الْفَلَاحْ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحْ. الله اكبر الله اكبر. لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ. «الله اكبر»، «الله تعالی غایت الوغدر» دیگان معنادادر. «اشهد ان لا اله الا الله»، «الله تعالی‌ده‌ن باشقه ته‌كری یوق دیب گواهلق بیره‌من». دیگان معنادادر. «اشهد ان محمدا رسول الله»، «محمد علیه السلام الله تعالی‌نك پیغمبری دیب گواهلق بیره‌من» دیگان معنادادر. «حَيَّ علی الصلاه»، «نمازغا آشغكز» دیگان معنادادر. «حَيَّ علی الفلاح»، «عذابدان قوطولورغا آشغكز» دیگان معنادادر. «لا اله الا الله»، «الله تعالی‌ده‌ن باشقا ته‌كری یوق» دیگان معنادادر. ایرته نمازی اذاننده «حَيَّ علی الفلاح» ده‌ن صوك ایكی مرتبه «اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمْ» دییله‌در. بو بزنكچه «نماز یوقودان آرتغراق» دیگان سوز بولا.

قامت‌ده اذان توسلی اوكدر. تیك آندا «حی علی الفلاح» ده‌ن صوك ایكی مرتبه «قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوْة» دییله‌در. بو بزنكچه «نماز بولدی (بیتدی)» دیگان سوزدر. اذان ئه‌یتكانده اشاره بارماقلارنی قولاق تیشگینه طغوب، باش بارماقلارنی قولاق یموشاغینا تیگزوب ئه‌یتورگه، هه‌م «حَيَّ علی الصلاه» دیگانده اوك یاقغا ئه‌یله‌نوب قارارغا، «حی علی الفلاح» دیگانده صول یاقغه ئه‌یله‌نوب قارارغا تیوشدر. قامت توشورگانده قوللارنی صالندروب طورو تیوشدر.

اذان ئەيتلگانن ايشتكانده هيچ بر سويلەشميچه، اچكدەن اوزك ئەيته بارو، بايسه طكلاب طورو بيك ثوابلی اشدر. اذان ئەيتلوب بتكاچ، بزگه دين وشريعت كيتوروب دنيا وآخرتده بختلی بولومزغا سبب بولغان پيغمبرمزنی ايسكه توشورو وآنك اوچون الله تعالی‌گه اوشبو رەوشچه دعا قيلو بيك كوركام اشدر: «ای ربم، پيغمبرمز محمد عليه السلامغه الوغ مرتبەلر بير، آنی اوزك وعده قيلغان بوغاری اورنلارغا مندر»

جمعه نمازی.

مؤمن ومسلمان كشيگه كوننده بيش وقت نماز ئوستينه آتناسينا بر مرتبه فرض بولغان نمازدا بار. اول نماز جمعه نمازيدر. اول جمعه كون اوقولغانغه كوره شولای جمعه نمازی ديب آتالا. جمعه كون محمد عليه السلامغا پيغمبرلك كيلوب قرآن بيرلگان كون بولغانغا كوره بيك شريف، بيك مبارك كوندر. اول كون مسلمانلار اوچون بر بەيرەم كوندر. اول كونده اخلاص بلەن صورالغان تلەكلەر قبول بولا طورغان بر ساعت بار. لاكن اول ساعت بيلگيلی توگل. مونا جمعه كون شوندی مبارك بر كون بولغانغا كوره، الله تعالی بزگه مسجدكه جيبلوب اول كون جمعه نمازی اوقونی فرض قيلغان. جمعه نمازينك فرض بولغانی ايكی ركعتدر. جمعەدا بو ايكی ركعتدەن باشقادا نمازلار اوقولا. تيك آلار فرض توگل. آلارنی اوقوسالكدا، اوقوماسالكدا باری. اوقوسالك البته بيك زور ثوابلی بولاسك. جمعه اوچون مسجدكه كرگاچده ايكی ركعت نماز اوقو بيك ثوابلی اشدر. آندان صوك جمعه اذانی اوقولغاچ دورت ركعت سنت اوقولادر. ايكی ركعت فرضدان صوك تاغیدا دورت ركعت سنت اوقولادر. آندان صوكده قای بر كوبرەك ثواب آلاسيلاری كيلگان كشيلەر دورت وايكی ركعت نماز اوقيلار.(۱)

جمعەدا باشقا نمازلارداغی كبك اذان ئەيتلە وقامت توشورلەدر. جمعەدا حضرت، ايكی ركعت فرضغا كرشمەسدەن الك خطبه اوقيدر. پيغمبرمزده شولای خطبه اوقی طورغان بولغان. شونكا كوره بزنك حضرتلرده خطبه اوقيلار. قای بر وقتلاردا وعظدا سويليلەر. خطبەنی حضرت منبرگه منوب، قولينا تاياق طوتوب اوقی. خطبه ايكيگه بولنوب اوقولا: بر آز اوقوغاندان صوك بيك آزغنا اوطورلادا، تاغیدا اوقولا. جمعه نمازی اوقوغان كشيگه اول كوننك اويلەسن اوقو تيوش توگلدر. جمعه نمازی مسجدده، جماعت بولوب قنا اوقولادر. شونلقدان بر بر عذر بلەن جمعەغا بارا آلماغان كشی ئويندە جمعه اوقومبچا، اويلە اوقو تيوشدر.

---

(۱) بو نمازلارنی، شاكرد جمعەنك آخرينا قدر اوطروب آبدراشدا قالماسون اوچون گنه ئەيتوب كيتدم. معلم افنديلەر بولارنی «احتياط ظهر» نمازی «اوشبو وقتنك سنتی» كبك عبارەلر بلەن آتاماسالار ايدی.

عید نمازی. (۱)

اوشبو نمازلارغا باشقا مؤمن و مسلمان کشیگه ناغی‌دا اوقورغا تیوش بر نماز بار. اول یلینا ایکی مرتبه گنه، روزه عیدی هم قربان عیدی کونله‌رنده گنه اوقولا. شونڭ اوچون‌ده آنگا «عید نمازی» دیله‌ر. عید نمازی باری ایکی گنه رکعتدر. اول نماز یلینا ایکی گنه مرتبه اوقولا طورغان نماز بولغانغا کوره، بوته‌ن نمازلارغا باشقاراق اوقولادر: باشقا نمازلاردا نمازغا کرشکانده برگنه تکبیر ئه‌یتله. عید نمازندا تکبیر دورت مرتبه ئه‌یتله. آننڭ صوڭندا عید نمازندا ایکنچی رکعتنڭ رکوع آلدنداغی تکبیرنده‌ن الك قوللارنی کوته‌روب، قولاق یه‌وشاق‌لارینا تیدروب اوچ مرتبه تکبیر ئه‌یتله. مونا عید نمازینڭ باشقا نمازلاردان آیرماسی شول یرده. عید نمازندا اذان ئه‌یتلمی و قامت توشورلمیدر. عیدده جمعه‌داغی کبك حضرت منبرگه منوب خطبه اوقیدر. کوب وقت وعظدا سویلیدر.

عید کون مسلمانلار اوچون بر به‌یره‌م کوندر. اول کون بزنڭ شادلق کونمزدر. شونڭ اوچون‌ده بز اول کون کیینه‌مز، باصانامز. آغای انی، دوست ایشله‌رمزگه قوناقغا بوریمز. اول کون بز ئوزمزگنه توگل، فقیر و مسکینلرنی، یتیمله‌رنی، ضعیفله‌رنی‌ده شادلاندررغا طرشامز. روزه عیدنده «فِطره» صدقه‌لاری ئوله‌شه‌مز. قربان عیدنده قربان چالوب ایتله‌رن فقیرله‌رگه تاراتامز. شولای ایتوب شادلقلارمزنی آلار بله‌ن بولشه‌مز. عید کون عید نمازی اوچون آیوم ره‌وشده آقلانو، پاکله‌نو بیك ثوابلی اشدر. پیغمبرمز ئوزی عید نمازی اوچون یووینوب، قوینوب بارا طورغان بولغان. بزگه‌ده عید که قوینوب بارغا قوشقان. شولای بولغاچ بزگه پیغمبر قوشقان سوزنی اورنینا کیتروب، ثواب آلورغا طرشورغا کیره‌ك. عید که بارغاندا خوشبویلانوب بارو بیك کورکام اشدر. شولایوق پاکی و ماتور کیمله‌رنی کییوب بارو آرتغراقدر.

وتر نمازی.

وتر نمازی هه‌ر کون یه‌ستو نمازی صوگندا اوقولا طورغان نمازدر. اول اوچ رکعتدر. اول نمازدا باشقا نمازلرغا بیك آزغنا آیرمالق بار: وتر نمازینڭ اوچنچی رکعتنده سوره اوقوب بتوب رکوع قیلور آلدندان قوللارنی کوته‌روب، قولاق یه‌وشاقلارنگا تیدروب تکبیر ئه‌یته‌سك‌ده «قُنوتْ دعاسی» دیگان بر دعا اوقیسك. آندان صوڭ تکبیر ئه‌یتوب رکوعغا کیته‌سك. شولای ایتوب باشقا نمازلارنی تمام ایتکان کبك تمام ایته‌سك.

---

(۱) عید نمازلارن، شولایوق وتر نمازن‌ده، واجب نماز دیب آتامادق. کیله‌چك یلده تعریف قیلغاچ آتالاچاقلار.

قنوت دعاسی اوشبودر: اَللّٰهمَّ اِنّا نستعينك ونستغفرك ونتوب اليك ونؤمن بك ونتوكل عليك ونثني عليك الخير. نشكرك ولانكفرك ونخلع ونترك من يفجرك. اَللّٰهمَّ اِياك نعبد ولك نصلي ونسجد. واليك نسعى ونحفد. نرجو رحمتك ونخشى عذابك. اِنّ عذابك بالكفار ملحق. بونك معناسی اوشبودر: ای الله، بز سیندەن یاردەم صوریمز؛ گناهلارمزنی یارلقاوگنی صوریمز؛ سیگا توبه قیلامز؛ سیگا ایمان کیترەمز؛ سیگا توکل قیلامز؛ سینی ماقتیمز. نعمتلەرك اوچون سیگا شکرانه قیلامز، کفرانه قیلمیمز. سیگا قارشقان کشیدەن بیزەمز، آنی تاشلیمز، ای الله، بز سیگاغنا عبادت قیلامز؛ سیگاغنا نماز اوقیمز، سیگاغنا سجده قیلامز. سیگاغنا عبادت قیلورغا آشغامز. سینك رحمتگنی امید ایتەمز، عذابگدان قورقامز. سینك عذابك سیگا اشانماغان کشیلەرگه ایرشەچەکدر.

وتر نمازی سنت نمازلار کبك یەشرن اوقولادر. تیك رمضان آیندا، جماعت بولوب اوقوغانداغنا قچقروب اوقولادر.

تراویح نمازی.

تراویح نمازی رمضان آیندا، یەستو نمازندان صوڭ، وتر نمازندان اِلك اوقولا طورغان نمازدر. اول سنت نمازدر. آنی ئویدەگنه اوقوساك‌دا، مسجدکه باروب جماعت بولوب اوقوساك‌دا یاری. لاکن مسجدده، جماعت بولوب اوقوتاغیدا ثوابلیراقدر. تراویح نمازن ایکیشەر رکعتدەن سیکز رکعت اوقورغادا، یکرمی رکعت اوقورغادا یاریدر. یکرمی رکعت ایتوب اوقونك ثوابی البته کوبرەکدر. برنك بیردەمسجدلەردە تراویح نمازی، ایکیشەر، ایکیشەر رکعتدەن یکرمی رکعت اوقولادر.

تراویح نمازندا هەر دورت رکعت صایون اوطوروب بر آز یال ایتو وشول وقت تسبیح یابسه تهلیل (١) ئەیتوب اوطورو بیك ثوابلی اشدر.

تسبیح تارتو ونماز دعاسی.

نمازدا تشهد وصلوات اوقوب ایکی یاقغا سلام بیرو بلەن نماز تمام بولادر. بوندان صوڭ دعا قیلساك‌دا قیلماساك‌دا یاریدر. لاکن سلام بیرگاچ: «ای ربم، یارلق بلا وقضالاردان صاقلاوچی سینسڭ. یارلق سلامتلكلەر سیندەن کیلەدر. سین بیك حرمتلی، بیك اولوغ، بیك مبارکسڭ» دیب دعا قیلو بیك ثوابلی اشدر. (٢) بو دعاغا «سلام دعاسی» دیلەر. بوندان صوڭ بعض بر دعا وآیتلەر اوقوب تسبیح

---

(١) تسبیح دیب سبحان‌الله دیبوگه، تهلیل دیب لا اله الا الله دیبوگه ئەیتەلەر.

(٢) سلام دعاسی نمازنڭ طشنداغی دعا بولغانغا کوره ئوز تلمزگه ترجمه قیلدم. بوندان صوڭ‌ده نماز طشنداغی دعالار تاتارچه بولاچاقدر. نماز اچنده‌گیلەرنی ایسه عربچه کوینچه قالدردم.

تارتو، آندان صوڭ «نماز دعاسی» دیب آتالغان دعانی اوقو بیك ثوابلی اشدر. تسبیح تارتو دیب ۳۳ مرتبه «سبحان الله»، ۳۳ مرتبه «الحمدلله»، ۳۳ مرتبه «الله اکبر» دیب ئەیتوگە ئەیتەلەر. تسبیح تارتودان اللك اوقولا طورغان دعا و آیتلەر اوشبولاردر:

۱) سُبْحانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرْ. معناسی: الله‌تعالی‌نی هەر بر کیمچیلکلەردەن پاك کلیمن. بارلق ماقتاو آڭارغنا قایتادر. الله‌دان باشقا هیچ بر تەڭری یوقدر. الله تعالی غایت درجەدە اولوغدر. ۲) لاحَوْلَ وَلا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیمِ. معناسی: غایت اولوغ بولغان الله‌نڭ یاردەمی و تلەوندەن باشقا هیچ بر نەرسەگە کوچ و قوّت یتمیدر. ۳) ماشاءَ اللّٰهُ كانَ وَما لَمْ یَشَأْ لَمْ یَكُنْ. معناسی: الله‌تعالی تلەگان نەرسە بولا، اول تلەمەگان نەرسە بولمیدر. ٤) اَللّٰهُ لا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّومُ. لاتَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلانَوْمٌ. لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَما فِی الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِی یَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ. یَعْلَمُ ما بَیْنَ اَیْدِیهِمْ وَما خَلْفَهُمْ. وَلا یُحِیطُونَ بِشَیْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِما شاءَ. وَسِعَ كُرْسِیُّهُ السَّماواتِ وَالْاَرْضَ. وَلا یَؤُدُهُ حِفْظُهُما. وَهُوَ الْعَلِیُّ الْعَظِیمُ. بو آیتکە «آیت الکرسی» دیلەر. معناسی اوشبودر: الله تعالی‌دەن باشقا هیچ بر تەڭری یوقدر. اول تریکدر، بوتون عالمنی اداره قیلوچیدر. آنی یوقودا آلمی، آڭاردا قالغنودا بولمیدر. جیر و کوکدە بولغان نەرسەلەر بارسی‌دا آنڭقی‌غنادر. آنڭ رخصتندەن باشقا هیچ کم، هیچ کمگە شفاعت قیلا آلمیدر. اول بەندەلەرنڭ هەر نەرسەلەرن، قیلوب اوزغان نەرسەلەرن‌دە، قیلاچاق نەرسەلەرن‌دە بلەدر. آلار ایسە الله تعالی بلگان نەرسەلەرنی اول تلەگان قدرلی‌گنە بلەلەردر. یر و کوك آنڭ ملکیدرلەر. آلارنی صاقلاو آڭا بردە آور توگلدر. اول غایت درجەدە اولوغدر.

تسبیح تارتقاندان صوڭ اوقولا طورغان «نماز دعاسی» اوشبودر: ای ربم، مینم نمازلارمنی، نماز اچندەگی طورش واوطورشلارمنی، قرائت ودعالارمنی، تسبیح وتهلیللەرمنی، یالنو ویالبارولارمنی قبول ایت! نمازمدا کیمچیلکلەرم بولسا، طوترا کور! ای ربم، ترکلەرمزنڭ گناهلارن یارلقا، ئولکلەرمزگە رحمتڭنی توشور! ای مرحمتلی الله، بزنی بلا وقضالاردان، آورولاردان صاقلا! ای ربم، بزنی ایمانمزدان آیرما، ئولگاچ ایزگیلەر بلەن برگە قیل! ای ربم، پیغمبرمز محمد علیه السلامغا، آنڭ عائله وبالالارینا، صحابەلارینا رحمتڭنی توشور!

اوشبو نماز دعاسن اوتوغاچ برەر سورە، یا ایسە بر نیچە آیت قرآن اوقو بیگرەك دە ثوابلی اشدر.

نمازنی بوزا طورغان نەرسەلەر.

نمازنی اوشبو نەرسەلەر بوزادر: ١) برگنە آوز بولسادا دنیا سوزن سویلەو. ٢) دنیا اشی اوچون قچقروب کولو، قچقروب یغلاو. ٣) آزغنا بولسادا، بورچاق قدر گنە بولسادا آشاو، برگنە تامچی بولسادا اچو. ٤) طهارت صندرو. (١) ٥) تەنی، بایسە کییمی، یایسە نماز اوقی طورغان اورنی نجسلەنو. ٦) کوکرەکنڭ قبلە طرفندان آوشووی. ٧) عورت آچلو. مونا نماز اچندە شوشی نەرسەلەرنڭ برسی گنە اشلەنسەدە نماز بوزولادر. نمازنی یاڭادان اوقورغا تیوش بولادر.

عورت دیب ایرلەرنڭ کندك آستندان آلوب تزگە قدر بولغان یيرلەرینە، خاتونلارنڭ یوزلەرندەن، بلەککە قدر ایکی قوللارندان، طوبوقغا قدر آیاقلارندان باشقا بوتون تەنلەرینە ئەیتلە. عذر بولمیچا عورت ییرلەرنڭ دورتدەن بر الوشی آچلو نمازنی بوزادر.

روزە.

بزگە اللهتعالی دورت تورلی عبادت فرض ایتکان دیگان ایدك. بو عبادتلەرنڭ ایکنچیسی «روزە» در. روزە، ایرتەدەن آلوب کیچکەچە تلی، یعنی تاڭ آتماسدان آلوب قویاش بایغانغا چاقلی آشاو اچودەن طیولوب طورودر. روزە بولو اوچون ئوزڭنڭ روزدغا کروەڭنی نیت ایتەرگە کیرەك. بولای طوری کیلوب کنە ایرتەدەن کیچکە قدر آشامی اچمی طورو روزە بولو توگلدر. روزە بولغان کشی ئوزینڭ اللهتعالی قوشقان اوچون آشاو اچودەن طییلغانلغن، بو اشنی اللهتعالی رضالغی اوچون اشلەگانلگن هەر وقت ایسندە طوتارغا کیرەك. روزەبولغان کشی فقیر و مسکین کشیلەرنی قزغانا، ئوزینە اللهتعالی نڭ بیرگان نعمتلرینە شکرانەسی آرتادر.

الله تعالی طرفندان بزگە فرض قیلنغان روزە بر آی بولوب، رمضان آیندا طوتولادر. رمضان آیی پیغمبرمزگە پیغمبرلك کیلگان و قرآن بیرلگان آی بولغانلقدان بیك شریف، بیك مبارك آیدر. شونڭ اوچون دە الله تعالی بزگە بو آیدا روزە طوتونی فرض ایتکان. بز اوشبو مبارك آیدا روزە طوتوب زور اجر و ثوابقا ایرشەمز. کیچلەرن «تراویح» نمازینا بوروب الله تعالی گە یاقنلغمزنی آرتدرامز. رمضان آیندا بر بیك مبارك کیچ بار. اول یکرمی آلتیسینا طوری کیلە. اول کیچ «قدر کیچەسی» دیب آتالا. اول کیچدە اخلاص بلەن صورالغان تلەکلەر قبول بولا. اول کیچ پیغمبرمزگە پیغمبرلك کیلگان و قرآن بیرلگان کیچ. آنڭ مبارك کیچ بولووی دا شونڭ اوچون رمضان آیندا طوتقان روزەلارمزنڭ قبول بولوون صوراب بز «فطرە صدقەسی» دیگان صدقە بیرەمز. آنی رمضان

(١) نماز اچندە اختیارسز طهارت بوزولسە، بردە سویلەشمیچەگنە طهارت آلوب کیلوب قالغان ییردەن اوقوب کیتوب تمام ایتو باریدر. صوڭندان باری سجدۀ سهوگنە قیلورغە تیوش بولادر. بو اورندا قصدا طهارت بوزونی آڭلاتو اوچون «صندرو» عبارەسی قوللانلدی.

آیینڭ قایسی کوننده بیرسه‌ڭده باری کوبره‌ڭ آنی عید کوننده، عید نمازی اوقولماس بورون بیره‌لر. رمضان روزه‌سی‌دا، نماز کبك اوڭ بالغ بولغان یعنی اون دورت اون بیش یه‌شکه ییتکان کشیگه فرضدر.

زکات.

بزگه الله‌تعالی طرفندان فرض ایتلگان عبادتله‌رنڭ اوچنچیسی «زکات» در. زکات مالنڭ بر الوشن فقیر ومسکینله‌رگه مسجد ومدرسه فائده‌سی کبك اورنلارغا بیرودر. زکات بای وحاللی کشیله‌رگه گنه فرضدر. مالنڭ هه‌ر توره‌لیسنده‌ن زکات چقادر. یاتور آقچا وناوارلاردان فرق صومغا بر صوم زکات چقارغا تیوشدر. قوی، صارق، که‌جه وصییر کبك آیاقلی ماللارنڭ زکاتندادا شریعتچه بر ئولچه‌وی باردر. ایگنله‌ر، جیمشله‌رده‌ن اون الوشده‌ن بر الوش چقارلادر. ایگن وجیمشله‌رده‌ن چقارلا طورغان زکاتکه «عشر» دیله‌ر، عشر فقیر کشیگه‌ده فرضدر.

زکات الوغ بر عبادتدر. زکات بیرگان کشی الله‌تعالی‌نڭ رضالغن آلو اوچون مالن بیره. اول الله‌تعالی‌نڭ ئوزینه بیرگان نعمتله‌رینه شکرانه قیلوب زکات بیره. اول فقیر ومسکینله‌رنڭ‌ده‌ئوزی کبك اوڭ کشیله‌ر ایکانلگن ایسده طوتوب، آلارنی قزغانو، آلارغا یارده‌م ایتو زور ثواب دیب مالن بیره. بای وحاللی کشی البته مالینڭ زکاتن چقارورغا، شولای ایتوب الله‌تعالی‌نڭ رضالغن آلورغا کیره‌ڭ. زکات بیرمه‌گان، صاران کشیله‌رنی الله‌تعالی برده سویمیدر. زکات بیرگان کشی زور اجر وثوابلارغا ایرشکان کبك، خلق قاشندادا بیك حرمتلی بیك قدرلی کشی بولا.

آنڭ مالی‌دا برکاتلی بولا. زکات بیرمه‌گان، صاران کشی، الله‌تعالی قاشندادا، خلق قاشندادا بیك توبه‌ن، قدرسز کشی بولا. آنڭ مالندا برکات‌ده بولمی.

حج.

بزگه فرض بولغان دورت عبادتنڭ دورتنچیسی «حج» در. اول‌دا هه‌ر کمگه فرض توگل. باری بالغ وبای بولوب‌دا، سلامت بولغان کشیگه گنه فرض. آنڭ صوڭندا اول عمرگه برگنه مرتبه فرض. حج مکه شهرینه باروب، «کعبةاللّه‌نی» زیارت ایتوب قایتودر. کعبةالله، برده‌ن ابراهیم واسماعیل پیغمبرله‌ر طرفندان صالنوب آلار عبادت قیلغان اورن بولغانغا کوره. ایکنچیده‌ن بزنڭ پیغمبرمز وصحابه‌لار عبادت قیلغان اورن بولغانغا کوره مبارك بر عبادتخانه‌در. شونڭ اوچون‌ده الله‌تعالی بزگه شول عبادتخانه‌نی زیارت قیلورغا قوشقان. آنی زیارت قیلغان کشیله‌رگه زور اجر وثوابلار وعده قیلغان.

کعبةالله، عربستان ییرنده، مکه شهرنده‌در. آنداعبادت اوچون بارغان کشیگه «حاجی» دیله‌ر. حج عبادتی ذالحجه آیینڭ ایکنچی آتناسندا باشلانوب برنیچه کونگه صوزلادر. حج قیلورغا تله‌گان کشیله‌ر شول وقتقا قاراتوب مکه‌گه بارالار. شول وقتلاردا مکه‌ده دنیانڭ هه‌ر طرفندان میڭله نیچه مڭله‌ب مسلمانلار جییلا. آلار حج عبادتی وقتندا

بارچه‌سی بر توسلی قیافتکه کره‌لر: آلارنڭ باشلاری یالانغاچ بولا؛ آیاقلارنده چیکل وصه‌ای باشماقلارغنا بولا؛ اوزله‌ری آق کیمله‌رگه چرنالغان بولالار. حجده تورلیچه عبادتله‌ر قیلالر: آنده «عرفه» کوننده یعنی ذوالحجه‌نڭ طوقزنچی کوننده «عرفات» دیگان تاو ایته‌گنده اوزاق وقت طوقتالوب دعا قیلالار، الله‌تعالی‌گه یالنالار، یالوارالار. آنده «حجر اسود» دیگان مبارك قارا تاشنی‌دا ئوبه‌لر. جیدی مرتبه کعبة‌الله‌نی‌دا ئه‌یله‌نوب چغالار. بوندان باشقادا عبادتله‌ر قیلالار. ذوالحجه‌نڭ اونچی کوننده حاجیلار عید نمازی اوقیلار. آندان صوڭ قربانلار چالوب، ایت وتیریله‌رن فقیرله‌رگه ئوله‌شه‌لر. شول کون بزده عید نمازی اوقوب قربانلار چالامز.

اسلامنڭ تره‌کله‌ری.

بز بارمزدا مسلمانلارمز. اسلام دینن بزگه الله تعالی طرفندان محمد علیه السلام کیترگان. شولای بولغاچ بزگه الله تعالی‌نڭ برلگی ومحمد علیه السلامنڭ پیغمبرلگی بله‌ن گواهلق بیرو تیوشدر. مسلمان کشینڭ مسلمانلغی شونڭ بله‌ن بلنه‌در. اسلام دینی بزگه دورت تورلی عبادت فرض ایتکان. شول عبادتله‌رنی قیلو بزگه البته تیوشدر. بو عبادتله‌رنی قیلماغان کشینڭ مسلمانلغندا کیمچیلك بولادر. اوشبو کلمهٔ شهادت بله‌ن نماز، روزه، زکات، حج «اسلام دینینڭ تره‌کله‌ری» دیب آتالادر. ئوی تره‌کسز طورا آلماغان کبك، اسلام دینی‌ده بولاردان باشقا بولا آلمیدر. ایڭ برنچی، ایڭ توب تره‌ك کلمهٔ شهادتدر. آنسز کشی مسلمان بولا آلمیدر. قالغان تره‌کله‌ر تابلماغان کشی مسلمان دیب آتالسادا آنڭ مسلمانلغی ایشلورگه طورغان ئوی توسلی ضعیف وچرك بولادر.

—

مؤلفده‌ن:

«دین درسله‌ری» نڭ ایکنچی جزئی کبك اوشبو اوچنچی جزئی‌ده آلتی یللق مکتب پروغرامماسینا طوغری کیتروب توزه‌تلدی. بو جزء عبادات بحثنده‌ن بولوب، بوندان اوتکان یلدا کیچلگان بعض بحثله‌ر کیکاینلو ئوستینه، آنده کیچلمه‌گان بعض مسئله‌رده ذکر ایتلمشدر. پروغرامما بوینچه بو یلدا تاریخ اسلامدان خلفاء راشدون دوری‌ده کیچلورگه تیوش بولسادا، بز بونی مناسب تابمادق شونلقدان بو کتاب یالگز عبادات قسمینه‌گنه خاصلاندی. بو یلدا خلفاء راشدون تاریخن ئوتکه‌رگه تله‌گان معلمله‌ر تاریخ اسلام کتابلارندان استفاده ایته‌رگه ممکندر.

۱۵ ایون ۱۹۱۸ یل اورینبورغ ص. بیکبولاط.